

Folkhögskolan och pandemin

Om nostalgi i pedagogisk exil

Alexandra Söderman

THE SWEDISH FOLK HIGH SCHOOL DURING THE PANDEMIC – ON NOSTALGIA IN EDUCATIONAL EXILE. For Swedish folk high schools that traditionally value the interpersonal meeting, restrictions invoked during the Covid-19 pandemic actualizes interesting tensions between practical dimensions of the transition to online and distance education on the one hand, and its educational implications on the other. The aim of this article is therefore to analyze rhetorical dimensions of the perceived uniqueness of Swedish folk high school in relation to folk high school teachers' educational experiences during the pandemic. The empirical material derives from an online survey and subsequent focus group interviews with folk high school teachers. The concept of nostalgia constitutes the analytical lens and results are presented in the following themes; The journey as metaphor and meaning-making practice, A pedagogy for life and A (folk high school) historical meeting. Together these themes indicate that although the pandemic gave rise to educational unclarity during a new temporary reality, this unclarity surrounded both understandings of the past, as well as perceptions of the present.

Keywords: education, nostalgia, covid-19, pandemic, folk high school, bildung.

Inledning

Som ett led i att begränsa spridning av coronaviruset, infördes i mars 2020 nationella smittskyddsåtgärder som på olika vis innebar ett abrupt brott i människors vardagsliv. Mellanmänskliga möten och verksamheter som tidigare hade ägt rum ”öga mot öga” ersattes i hög grad av dito möten med hjälp av olika videomötesprogram, och detta inom en rad olika verksamhetsområden. I denna artikel

Alexandra Söderman är filosofie doktor i pedagogik vid Göteborgs universitet.
E-post: alexandra.soderman@gu.se

riktas intresset specifikt mot vad denna omvälvande period innebar för den svenska folkhögskolan och dess lärare. Den empiri som utgör artikelns stomme härrör från en undersökning genomförd på uppdrag av Folkbildningsrådet, och baseras på analys av såväl enkät- som fokusgruppintervjuer från sammanlagt 398 folkhögskollärare på 149 av landets 156 folkhögskolor.¹ Eftersom folkhögskolan är en bildningspraktik som historiskt hållit det mellanmänniska mötet högt finns en särskilt intressant spänning mellan å ena sidan coronaomställningens rent praktiska dimensioner och å andra sidan dess pedagogiska implikationer. Denna spänning anas i rapporten *Folkhögskolan mitt i pandemin – digitalisering och nya arbetsätt* (Folkbildningsrådet, 2021), där pandemin framstår som en katalysator för en slags pedagogisk kris präglad av det svåra i att organisera just folkhögskolemässig undervisning i digitala miljöer. När pandemirestriktionerna infördes var digitala arbetsätt något helt nytt för många lärare, och följaktligen aktualiserades detta också nya pedagogiska avvägningar, inte minst kring den så centrala relationen mellan individen och gruppen. I rapporten framgår exempelvis att en betydande andel av de medverkande lärarna ansåg att pandemin och omställningen till distansbaserad undervisning innebar en påtaglig förlust, men vari denna konkret bestod formuleras inte explicit. Istället för tydliga svar på enkätfrågor om hur arbetet bedrevs under pandemin framträder också bilden av ett visst tillbakablickande omgärdat av närmast romantiserade föreställningar om vad undervisning i en folkhögskola var i vanliga fall (Folkbildningsrådet, 2021). Sammantaget antyder det att pandemin inte enbart utgör ett tidsmässigt avgränsat undantag för folkhögskolans del, utan att denna period snarare kan ramas in som en sådan brytpunkt som exempelvis Erik Bengtsson (2019) och Mattias Bengtsson och Marita Flisbäck (2020) skriver fram som ett avgörande skede som i olika kontexter kan synliggöra vissa bakomliggande ideal, värderingar och även blottlägga meningsskapande som vanligtvis tenderar att skymmas av vardagens förgivettaganden. Mot denna bakgrund är syftet med föreliggande artikel att analysera retoriska dimensioner av folkhögskolans särart i relation till folkhögskollärares pedagogiska pandemierfarenheter.

Bakgrund

Den svenska folkhögskolan är en pedagogisk kontext som bland annat kännetecknas av att utbildningen av tradition bedrivs utan nationella läroplaner, utbildningsmål och betyg. Dessa organisatoriska förutsättningar utgör en viktig dimension av det som skiljer folkhögskolan från

andra nationella utbildningsformer, eftersom dessa är just målstyrda. Folkhögskolans relativt sett friare ramar för att organisera undervisning har bland annat sin grund i dess pedagogiska förankring i den skandinaviska bildnings- och folkbildningstraditionen (Runesdotter, 2010). Mer konkret innebär det att den utbildning och det lärande som äger rum inom folkhögskola (och folkbildningsverksamhet generellt) tenderar att ramas in som delar av en vidare bildningsresa – ofta kollektiv – snarare än som individens tillägnande av instrumentella eller tekniska kompetenser (Wiklund & Nordvall, 2019). Kunskap förstås i detta pedagogiska paradigm som något som ska bli så införlivat i personen att det sätter avtryck i hur människan förstår både sig själv och sin omvärld (Söderman, 2019). Fritt kunskapssökandet är därför centralt i folkhögskolans undervisning, tillsammans med mötet mellan människor, som också det utgör en grundläggande pedagogisk resurs och förutsättning för lärande och bildning (Nordin, 2010).

Samtidigt som folkhögskolan har en organisatorisk och pedagogisk särprägel i förhållande till andra skolformer så är frågan om dess särart, och vari den eventuellt består, ändå ett återkommande tema i forskningsdiskussionen om svensk folkhögskola (Andersén, 2011). Medan vissa menar att särarten är en pedagogisk realitet, kopplad just till de organisatoriska och pedagogiska förutsättningar som nämnts, förhåller sig andra kritiska till begrepp som *folkhögskoleanda* och *folkhögskolemässighet*, och diskuterar dem som uttryck för en form av institutionaliserad mytbildning (se Fejes, Aman & Nyström, 2021). Liknande kritik mot särartstanken återkommer också i exempelvis civilsamhällsforskning, där denna beskrivs som en del i mytologiserandet och romantiserandet av ideella organisationers roll i samhället (Abzug, 2007; Trudeau, 2008). Parallellt med den mer akademiska diskussionen har särartsfrågan även behandlats till och med i en statlig rapport där forskarna Annelie Andersén, Anna Lundin och Gunnar Sundgren (SOU 2003:94) sökt att reda ut särartstankens ställning inom forskningsfältet. Andersén, Lundin och Sundgren uppehåller sig särskilt vid att diskutera hur inte bara de folkbildande praktiker, utan också forskningen på olika sätt återkommande bidrar till att konstruera och reproducera särartstanken. De menar att detta framför allt görs genom idealiserade framställningar av folkbildningens historia där själva särarten utgör den ständiga referenspunkten. Andersén, Lundin och Sundgren (i SOU 2003:94) diskuterar därmed hur exempelvis redogörelser av folkbildningens framväxt bidrar till att ständigt återskapa bilden av en slags folkbildningens guldålder, i vilken historien framträder som ljus medan framtiden ständigt ses som hotfull och osäker. Mot den bakgrunden menar de tre att det ständigt införlivas nya dimensioner av samhällsutvecklingen i folkbildningens

självförståelse, genom något som närmast kan liknas vid en form av självbevarelsedrift.

Intressant nog så är praktiken kring distansbaserad folkhögskola samtidigt relativt undantagen särartsdiskussionen – i alla fall före pandemin. I tidigare studier framträder hur folkhögskola på distans i bästa fall betraktats som ett ”näst bästa”-alternativ för grupper som annars skulle riskera att inte kunna gå på folkhögskola alls; ensamstående föräldrar, invandrare, glesbygdsboende till exempel (se Stålhammar, 2011). När undervisningen från en dag till en annan förlades till distans i mars 2020 går det därmed att förstå att det kan ha uppfattats som att delar av själva folkhögskolemässigheten ställdes på spel. Detta i ljuset av den farhåga som framträder i tidigare studier att folkhögskola ska utvecklas till att bli vuxenutbildning, ”Hermods” eller vilken brevkurs som helst. Givet den historiskt svårlösta knuten att skapa den särskilda folkhögskoleupplevelsen med deltagare som är geografiskt och tidsmässigt utspridda går detta dock samtidigt att tolka som ett tidigare organisatoriskt hinder som nu kunnat övervinnas (jmf. Andersson, Landström & Laginder, 2006; Riomar & Rydbo, 2001). Just detta diskuterar Andersén, Lundin och Sundgren (SOU 2003:94) också i sin utredning där de lyfter att framväxten av informationsteknologi potentiellt kan komma att utgöra en förändrande kraft genom att möjliggöra något som tidigare inte varit möjligt: Alltså det att med teknikens hjälp bibehålla dialog och möten bortom det fysiska rummets begränsningar.

Sammanfattningsvis visar tidigare studier av folkhögskolans pedagogiska ideal och självförståelse hur folkhögskoleforskningen både formers kring en idé om särart och samtidigt hur folkhögskolan ständigt inkorporerar nya samhällsfenomen. Vad som hör till det som beskrivs som folkhögskoleandan eller folkhögskolemässigheten kännetecknas alltså i viss mån av den ständiga omförhandlingen (Paldanius, 2007). Distansbaserad undervisning framstår tidigare ha varit ideologiskt undantagen särartsdiskussionen, eller åtminstone som relativt perifer. Därigenom är det en möjlig slutsats att distansbaserad folkhögskola inte fullt ut värderas som just folkhögskolemässig. I ljuset av detta innebar coronapandemin därmed att det som tidigare ramats in som främst en potentiellt förändrande kraft för folkhögskolans del plötsligt blev verklighet för alla folkhögskolor som till följd av smittbegränsande åtgärder tvingades övergå till undervisning i just olika digitala format. Denna förändring kan därmed diskuteras som en utmanande kraft, om än temporär, och öppnar för diskussion om folkhögskolemässighet inom ramen för distansbaserade arbetssätt. Genom att analysera retoriska dimensioner av folkhögskolans särart i relation till folkhögskollärares pedagogiska pandemierfarenheter

länkar denna artikel därmed till den pågående forskningsdiskussionen om folkhögskolans särart, men artikeln utgör även ett forskningsbidrag till studier om folkhögskolan och coronapandemin, samt bidrar övergripande till studier av distansbaserad folkhögskola i digitaliseringens tidevarv.

Nostalgi som akademiskt begrepp och analytisk lins

I denna studie är syftet som sagt att undersöka retoriska dimensioner av folkhögskolans särart i relation till folkhögskollärares pedagogiska pandemierfarenheter. Eftersom särartstanken framstår som åtminstone delvis sammanlänkad med en ständig närvaro av folkhögskolehistorien så öppnar syftet för att uppmärksamma relationen mellan coronapandemins uppfattade nutid i relation till en folkhögskolemässigt uppfattad dåtid. För att hantera detta kunskapsintresse har jag valt en nostalgi-sociologisk ansats, där nostalgibegreppet utgör den analytiska lins med vilket jag bearbetar empirin. Detta i enlighet med hur bland andra sociologen Fred Davis (1979) och idéhistorikern Karin Johannisson (2001) formulerar sig kring hur nostalgi kan användas som just analytiskt redskap. Nostalgibegreppet har dock ett annat ursprung som såväl Davis (1979) som Johannisson (2001) beskriver som ett sjukdomstillstånd som tog form i 1600-talets medicinska vetenskap, för att beskriva ett sjukdomstillstånd bestående av en hemlängtan så stark att den framkallade symptom. De beskriver båda nostalgibegreppets myntande år 1678 av den då 19-årige schweiziske läkarstudenten Johannes Hofer som lär ha varit den som först förde samman de grekiska orden *nostos* – hemkomst och *algos* – smärta för att beskriva det tillstånd av smärtsam längtan efter att återvända hem som drabbade framför allt unga människor som befann sig i andra länder än sina egna. Enligt Johanssion (2001) klassificerade Linné senare, under 1700-talet, *nostalgia* som affektbetonad mentalsjukdom, medan Kant senare ska ha hävdade att eftersom nostalgi inte kan botas genom återvändande till platsen för saknad tyder det på att det inte är det fysiska rummet som är föremålet för saknaden, utan den förflutna tid som aldrig är möjlig att återfå. Det var alltså tal om ett psykologiskt tillstånd, snarare än en fysisk åkomma.

Även om nostalgi i akademisk bemärkelse inte direkt knyter an till den ursprungliga patologin så är begreppets bakgrund ändå centralt, inte minst för förståelsen av den analytiska metaforik som det ger upphov till. Som analysbegrepp handlar det också alltjämt om försök att analytiskt avtäcka den dåtid som i ett visst skede blir

till referenspunkt för nutiden. Nostalgi möjliggör på så vis att hantera relationen mellan folkhögskollärares utsagor om arbetet under pandemin, och den dåtid som därigenom direkt eller indirekt beskrivs som dess referenspunkt. Denna ansats kan på så vis också knytas till hur nostalgibegreppet använts i tidigare studier inom en rad olika humanistiska och samhällsvetenskapligt orienterade områden och discipliner för att hantera de värden som nostalgin riktar sig mot, men också för att uppmärksamma en rörelse från och till något (se exv. Batcho, 1995; Howard, 2012; Nadkarni & Shevchenko, 2004). Som sociologiskt redskap möjliggör begreppet analyser av hur känslor utgör en specifik form av meningsskapande kopplat till människans identitet och livets kontinuitet (se Wilson, 2015). På så vis öppnar det för en diskussion om hur folkhögskollärares upplevelser av pandemiomställningen relaterar till yrkesidentiteten folkhögskollärare och även till den inom fältet så tongivande säratsdiskussionen. Detta eftersom nostalgibegreppet framför allt kan bidra med att synliggöra det meningsskapande som sker i skärningspunkten mellan det förgångna, nuet och den föreställda framtiden (Wilson, 2015). I enlighet med Lori Holyfield, Maggie Cobb, Kimberly Murray och Ashleigh McKinzie (2013) fungerar nostalgi som ett redskap för att tolka, analysera och förstå det meningsskapande som framträder i den period av diskontinuitet som pandemin innebar för folkhögskolan. Inte minst handlar det om att analytiskt uppmärksamma värden som kan ge den nostalgiska erfarenheten mening i folkhögskolan som pedagogisk kontext.

För att mer konkret göra bruk av de perspektiv som nostalgibegreppets innebörder pekar mot är *resan* och *hemmet* centrala metaforer. Dessa är framträdande i Johannisson (2001) nostalgidiskussion där hon hämtar exempel från hur 1800-talets reselitteratur beskrev fenomenet hemsjuka. Som tillstånd relaterar det till nostalgin eftersom det handlade om ett sätt att beskriva något som omöjliggjorde för resenären i fråga att uppskatta resan eftersom resenärens tankar istället vandrade nervöst och febrigt, och ständigt landade i hemmet. Som analytisk metafor kan resan därmed förstås som såväl resenärens frivilligt företagna och tidsbegränsade resa; som emigrantens mer permanenta resa, eller som en påtvingad resa som för flyktingen. Hemmet innebär resans motsats, och oavsett resans orsak så symboliserar hemmet alltid platsen för nostalgins längtan. Eftersom det som specifikt är eller känns som hemma varierar, kan resan och längtan förstås säga något om det studerade sammanhangets karaktär. ”Hemma” handlar i första hand inte om ett fysiskt rum. Istället fungerar det som beskrivning av sammanhang präglade av en särskild känsla av gemenskap och förtrogenhet med andra, men

hemmet kan också vara en utopi och något ouppnåeligt, eller användas som motsats för att markera känslan av att vara icke-hemmahörande eller hemlös (Johannisson, 2001). Exilbegreppet (se Said, 1995) ger metaforiken ytterligare komplexitet, eftersom det pekar på en än mer dramatisk resa som Said (1995) beskriver som aldrig självvald, och dessutom den ständiga påminnelsen om att vara sliten från hemmet. Exilbegreppet möjliggör att skilja på ”hemmet” och känslan av att vara hemmahörande, något som från exilen framstår som ett privilegium. De som befinner sig i exil strävar därför efter att återupprätta det som gått förlorat genom att söka efter möjligheter att börja betrakta sig som vinnare i någon bemärkelse. Bara så kan den nya världen behärskas. I relation till folkhögskollärares pandemierfarenheter möjliggör denna analytiska nyansering att uppmärksamma exempelvis den slags förhandling som införlivar eller förkastar pandemin som del av särarten. I Beatriz Lindqvists (1993) studie av chilenska migranter i Sverige beskrivs exiltillståndet som en process av accepterande, men samtidigt kontrapunktisk på så vis att flera stämmor existerar samtidigt (se även Said, 1995; Söderman, 2018). I mötet med en hotfull framtid blir det nostalgiska tillbakablickandet därför en tröst som är mer påtaglig för dem med positiva upplevelser av den tid som flytt än för dem som lämnar något negativt bakom sig (Godbole, Shehryar & Hunt, 2006). Den möjliga tillämpningen i relation till pandemin som pedagogisk erfarenhet och ”resa” framstår här som tämligen konkret. Resan får dock viss komplexitet av Davis (1979) beskrivning av hur nostalgin också kan visa sig fungera som en konservativ kraft eftersom nostalgin till sin natur är otvetydigt positivt tillbakablickande och därför omöjliggör att se klart på det förflutnas komplexitet. Samtidigt som nostalgin är personlig är den enligt Davis (1979) också socialt distribuerad. Davis (1979) gör därför distinktioner mellan olika former av nostalgi. Det han kallar ”den enkla nostalgin” är en benämning av den subjektiva känslan kring det egna livet medan ”reflexiv nostalgi” utgör ett ifrågasättande av den nostalgiska verkligheten och ”tolkad nostalgi” handlar om att analysera dess innebörd i förhållande till något specifikt. Det är med andra ord först som reflexiv och tolkad som nostalgin blir meningsfull som analytiskt redskap. Samtidigt fungerar den vidare diskussionen och metaforerna som ett kulturanalytiskt redskap som i denna artikel bidrar till en diskussion om folkhögskollärares pandemierfarenheter i relation till tidigare forskning.

Metod och material

Det empiriska material som utgör grund för analysen baseras på en webbenkät riktad till både folkhögskolans lärare och övergripande pedagogiskt ansvariga (rektor, studierektor eller motsvarande) samt efterföljande två fokusgruppintervjuer genomförda på distans med videomötesprogram. Frågorna i enkäten och de efterföljande fokusgruppintervjuerna formulerades inom ramen för en projektgrupp som utöver mig utgjordes av två representanter för Folkbildningsrådet. Frågorna handlade övergripande om tidigare erfarenheter av arbete med distansbaserad undervisning på folkhögskola, hur den distansbaserade undervisningen organiserats under pandemin med avseende på gruppinteraktion, närvaro, bedömning och i relation till deltagare i behov av särskilt stöd, vilka digitala plattformar som använts och hur dessa fungerat, vad det pedagogiska mervärdet varit och vad som gått förlorat samt hur arbetet med kollegor organiserats.

Enkätmetoden som användes är kvalitativ till sin karaktär. Det innebär att dess primära syfte var att bidra med en mångfacetterad översikt av det insamlade materialet, snarare än att ligga till grund för kvantitativa, statistiska analyser (jmf Jansen, 2010). Enkäten distribuerades via e-post i november 2020 till samtliga 156 folkhögskolor med instruktion om att besvaras av en respondent med övergripande pedagogiskt ansvar (rektor, studierektor eller motsvarande) samt två lärare på respektive skola. I denna artikel analyseras dock enbart lärarsvar. Totalt inkom 398 svar från 149 av 156 folkhögskolor. Det ger totalt en svarsfrekvens om 85 procent. Materialet består även av resultat från två fokusgruppintervjuer med sex folkhögskollärare i respektive grupp. Som forskningsmetod motiveras fokusgruppsintervjuer ofta av den särskilda möjligheten att förstå en viss grupp som det specifika samhället i miniatyr (Wibeck, 2010). Fokusgruppdeltagarna rekryterades slumpmässigt bland de lärare som via enkäten anmält intresse att delta, så trots ambitionen att utgöra samhället i miniatyr går det inte att säkerställa att så skett med det urval som gjorts. Fokusgruppintervjuerna spelades in och transkriberades. Det material som artikeln grundar sig på har samlats in i ett annat sammanhang (se fotnot 1). Jag har dock inhämtat godkännande att använda materialet för andra forskningsändamål. I arbetet har jag följt de krav på information, samtycke och konfidentialitet som regleras av Vetenskapsrådet (2002). Det innebär att samtliga informanter fått information om och samtyckt till att delta i studien, och att alla citat och namn på platser och personer har anonymiserats.

Eftersom syftet är att analysera retoriska dimensioner av folkhögskolans särart i relation till folkhögskollärares pedagogiska

pandemierfarenheter har jag i analysen av det empiriska materialet hämtat inspiration från den kulturanalys som i en svensk kontext framför allt formuleras av Billy Ehn och Orvar Löfgren (Ehn & Löfgren, 1982/2001; Löfgren & Ehn, 2012). Snarare än att vara en uppsättning analytiska verktyg kan kulturanalys snarare förstås som ett förhållningssätt till analysarbetet, med olika tillvägagångssätt för fördjupande tolkningar. Övergripande handlar det om att blottlägga strukturer genom närstudier av förgivettagna vardagligheter. Specifikt har jag använt mig av de analytiska steg som Ehn och Löfgren (1982/2001) kallar perspektivering, kontrastering, dramatisering och homologisering. *Perspektivering* innebär att som forskare söka distansera sig från och förfrämliga det vardagliga och invanda för att möjliggöra tolkning och att kunna se empirin *som* något (Ehn och Löfgren, 1982/2001). Som analytisk ansats länkar kulturanalysen därmed till nostalgibegreppets teoretiska fokus på rörelsen och resan från hemmet. Som forskare har jag visserligen redan en naturlig distans till folkhögskolans arbete, men strävan efter perspektivering har också tagit sig uttryck genom att jag tidsmässigt avgränsat mellan insamling/produktion av empiriskt material och analysarbetet. Det har i sin tur skapat utrymme för den typ av *kontrastering* som innebär att pröva olika möjliga analyser mot och genom diverse kontraster eller möjliga motsatser. Här har det handlat om att först beskriva arbetet under pandemin i rapporten för Folkbildningsrådet, för att i denna artikel försöka tolka, förstå och sätta det i ett sammanhang bestående av teori och tidigare forskning. Pandemin innebär också delvis en sådan kontrast i sig själv, eftersom den utgjorde ett distinkt brott med den tidigare förväntade vardagen. Nästa kulturanalytiska steg utgörs av *dramatisering* vilket handlar om att inta det Ehn och Löfgren kallar för ett lekfullt förhållningssätt till empirin. Denna lekfullhet handlar om att arbeta med materialet genom att föreställa sig vad som vore det otänkbara i ett visst sammanhang; till exempel att placera utsagorna i en helt annan kontext genom att prövande jämföra dem med utsagor om det fysiska rummet. Det har bland annat synliggjort vissa avgörande aspekter av vad som kan förstås som det pedagogiska ”hemma” som folkhögskollärarna i studien ramar in som det de lämnat. *Homologisering* handlar slutligen om att pröva om analysen håller genom att uppmärksamma om slutsatsen gäller för flera dimensioner i det studerade sammanhanget. Här ingår också att pröva slutsatserna genom en självkritisk hållning som kan tyckas självklar, men som ändå ryms i frågan: Håller slutsatserna? Detta analyssteg är det slutliga som pågår till dess att studiens slutsatser slutligen formulerats. Genom att tillämpa det kulturanalytiska tillvägagångssättet på det empiriska materialet och analysera detta med

hjälp av nostalgibegreppets metaforer kring hemmet och resan har homologiseringsfasen givit upphov till tre resultatteman: *Resan som metafor och meningsskapande praktik*, *En pedagogik med livet som utgångspunkt* samt *Ett (folkhögskole)historiskt möte*.

Resultat

Resan som metafor och meningsskapande praktik

I folkhögskolans och folkbildningens pedagogiska historia är bildningsresan en central metafor. Den härrör från bildningstanken där personlig kunskapsutveckling ses som något mer än erövrandet av kunskap – det handlar om att förändras som människa genom nya kunskaper och erfarenheter. Denna resa tycks också närvarade både explicit och implicit i det meningsskapande som framträder i folkhögskollära berättelser om sitt arbete under pandemin. Till skillnad från den reguljära bildningsresa som sker inom folkhögskolan framstår dock pandemin snarare som en kollektiv sådan, där såväl lärare som deltagare saknar tidigare erfarenheter att luta sig mot. Här möjliggör exilbegreppets dramatiskt påtvingade metaforik att uppmärksamma en slags övergripande känsla av att förlora sitt pedagogiska hemmahörande. Resan som folkhögskollärarna beskriver är både påtvingad och desorganiserad, men framställs också som spännande och pedagogiskt inspirerande. I vissa fall benämns pandemierfarenheterna konkret i termer av just en ”resa” i utsagor som att man har lärt sig mer om digital teknik ”under resans gång”, eller att gruppdynamik trots allt har kunnat bibehållas ”under hela resan”. Huvudsakligen är det dock resan i termer av en rörelse eller brott med det vardagliga som framträder genom ord som ”kaosartat” och ”förvirrande”, vilket är sätt varmed lärare beskriver övergången till undervisning på distans. De framhåller att denna omvälvning präglades av motstridiga budskap, lokala diskussioner om de nationella smittskyddsdirektiven och kring hur distansundervisningen skulle organiseras och med vilka tekniska verktyg. Det rörde sig med andra ord om högst praktiska frågor kring hur man skulle orientera sig i den plötsligt förändrade vardagen.

I beskrivningarna av det oangenäma med rörelsen bort från det vardagliga framträder också bilder av vad det är som man kollektivt har tvingats lämna, alltså vad resan metaforisk går ifrån (jmf Johannisson, 2001). I en fokusgruppintervju sammanfattade en av lärarna det som att:

Vi jobbar mycket, mycket mer, men sämre. Men framför allt så är det svårt att använda den pedagogik man är van att använda. Det här samtalet som sker naturligt i rummet, det försvann

ju, så man fick lov att hitta på någonting hela tiden. För det är svårt att plocka upp små kommentarer som kommer inte, för micken är avstängd, eller ... vi diskuterar alltid nyheter varje dag, men då blev det någon som sa en nyhet och sen är det tyst, det händer ingenting. Så just den delen tyckte vi var väldigt frustrerande, att vi skulle lägga om till att inte kunna använda det som sker i gruppen på samma sätt.

Vänder man på utsagorna i citatet blir det dock tydligt hur det man lämnat bakom sig snabbt ter sig relativt otydligt. ”Hemmet” är på så vis inte längre en realitet och utsagan ovan kan på så vis förstås som uttryck för att inte känna sig hemma i pandemivardagen. Genom beskrivningarna av det som är svårt i nuet impliceras att det funnits en tid som varit mycket lättare, en tid då man bemästrade sitt arbete (och där det kanske rentav inte ens kändes som arbete). Motsatsen till det nya ”nu” som framträder, blir därmed bilden av folkhögskolläraryrollens känsla av ”hemma” i en avslappnad och förutsägbar vardag, en där man som lärare har en uttänkt pedagogisk verktygslåda, som man prövat och vet fungerar. Att behöva ”hitta på någonting hela tiden” går därmed att tolka som något man vanligtvis inte gör – det vill säga att i vanliga fall går mycket på rutin. Dessa utsagor kan därmed tolkas som uttryck för känslan att plötsligt sakna de kunskaper som krävs för jobbet, men sättet att rama in dåtiden gör att den, precis som Johannisson (2001) betonat, framstår som mer endimensionell än den kanske var. Här anas en nostalgisk hållning kring den folkhögskola som nyss var en realitet. Liknande perspektiv antyds genom frågor om vad det är man behövt ställa in till följd av pandemirestriktionerna. I vissa svar är det högst konkreta moment som möbelsnickeri och körsång. I de allra flesta fall är dock svaret ”Allt”. Det går förstås att läsa som en missriktad formulering i enkätfrågan, men det antyder även att en del av den kollektiva folkhögskoleförståelsen av pandemin är känslan av att ha lämnat ”allt” bakom sig.

Utsagorna om resan är också delvis omgärdade av en känslsamhet som går att förstå som en sorg över tillståndet på den plats man hamnat. En lärare uttrycker exempelvis att ”Skärmen är en stum och livlös mottagare”. Med resan som meningsskapande praktik och metafor så framträder därigenom något av det som man lämnade vid övergången till distansbaserad undervisning. En lärare uttryckte det som att ”Mycket av det ’tillsammansmedgruppskapande’ arbetet blev mindre i fokus.” Det som antyds är alltså inte bara gemenskapen i sig, utan det gemensamma konstruerandet av gemenskapen som ”tillsammansmedgruppskapande” innebär, och som går om intet under pandemiomställningen. Vad som konkret menas med det

”tillsammansmedgruppskapande” i termer av arbetssätt är dock vagt och otydligt, trots att det formulerats som svar på en fråga om vad det är som man inte kunnat genomföra med distansbaserade arbetssätt. Det går att tolka som att det är omställningen i sig självt som får det man lämnat att framträda i nostalgiskt sken – det behöver inte definieras närmare eftersom det är självklart för alla insatta.

Än mer tydligt framträder det nostalgiska meningsskapandet i utsagor där det förgångna framställs som ovan, på vaga sätt eller som närmast ouppnåeligt. En lärare formulerade exempelvis att det är: ”Svårt att läsa av deltagarna om de har befäst kunskapen då de sitter bakom skärmen”. Eftersom detta är ett mycket oklart mått på undervisningens genomslag (som därtill framstår som praktiskt omöjligt) framträder det snarare som ett uttryck för känslan av att närmast vara fången i samtiden, och fri i den vardag som inte längre är. Frågan som följer är följaktligen hur det någonsin kunnat vara möjligt att observera om kunskap är befäst eller inte, vilket synliggör att bilden av dåtiden har grumlats.

Citatet om den frustrerande vardagen och känslan av att som lärare behöva hitta på något hela tiden antyder inte bara något om resan bort från det välbekanta, utan säger också att resan i bemärkelsen ”bildningsresan” vanligtvis inte är ämnad för folkhögskollärarna. En möjlig tolkning är därför att de känslor av inspiration och spänning som vissa lärare säger att pandemin medfört, i själva verket går att förstå som uttryck för det tillfredsställande med att själva ha fått kastas ut på en bildningsresa. En lärare uttryckte att:

Vi hade också en liten kick där ett tag, för mitt uppdrag som IT-pedagog har jag inte haft så jättelänge, det är bara ett par år nu. Och det har varit svårt att använda olika it-hjälpmiddel, eller det har liksom alltid varit någon annanstans på något sätt, för deltagarna att lära sig, eller för ... ja, det är någon annan som ska kunna det, och 'jag har min stil som jag vill göra och undervisa på', ja, som man vill köra på och känner sig trygg med. Och nu blev det, 'vi måste göra det här, det är det som gäller'. Och det som hände då var att många av mina kollegor, de fick testa och insåg att de kunde lära sig detta och blev stolta och nöjda och lite, du vet, så här: 'Fan, det här är lite roligt, och titta ...'. Alltså att få den här boosten att ens förmåga att lära sig, oavsett ålder, oavsett förkunskaper, och så vidare. Att den steg. Det var ju hundraprocentig ökning för vissa så, att helt plötsligt känna och behärska det här märkliga. Och även om man är ... Alltså sen när man väl ska undervisa igen så visar det sig att det kanske inte funkar så bra, men just det där, 'fan, jag löste det'. De var väl lite höga ... 'Fan, vad duktiga

ni är. Shit, vad ni kan'. Och att man fick lite förtroende för tekniken också faktiskt. Det kan jag känna är ... För nu har alla höjt sig så mycket i sin IT-kompetens, så att nu kan man börja vara kritisk igen, men med ett underlag i stället.

Här är det alltså inte det nostalgiska tillbakablickandet som ger mening åt pandemierfarenheten, utan siktet på framtiden och känslan av att ha lärt sig något nytt. Denna erfarenhet ramas dock in av att tidigare inte ha haft kunskaper i it-pedagogik, och att själva bildningsresan inom det området kommit sig av den påtvingade situationen. Upplevelsen av detta tycks även för IT-pedagogen själv som en i hög grad känslomässig upplevelse som beskrivs som kick och en boost som genererade stolthet och samtidigt krävde viss geist (uttryckt som exempelvis ”fan, jag löste det” och ”shit vad ni kan”). Samtidigt är det tydligt att resan inte bara har burit med sig nya möjligheter, utan också kantats av missade möjligheter. I enkätsvaren skriver många lärare om att inte ha kunnat genomföra exempelvis redovisningar, storföreläsningar och olika slags uppträdanden, trots att dessa i hög grad framstår som möjliga att genomföra rent praktiskt med de tillgängliga videomötesprogrammen. Andra berättar hur de snabbt började spela in genomgångar och laddade upp dem på en plattform på ett sätt som antyder att distansbaserad undervisning kan ha uppfattats som socialt distanserad även i det digitala. Exemplet tydliggör hur känslomässigheten likt det Johannisson (2001) skriver, liksom grumlar seendet för den som metaforiskt hamnat ur led med sin egen vardag.

En pedagogik med livet som utgångspunkt

Utöver resan som meningsskapande dimension av folkhögskolans vardag framstår pandemin också som meningsfull genom en slags ”nära-livet”-upplevelse som brottet med det invanda medförde. Att vara nära livet där det pågår framstår också som en mer självklar del av folkhögskolans friare praktik, och kanske också dess pedagogiska självförståelse. I viss mån går det därför att ana hur dimensioner av nära-livet-upplevelser kan ha gett mening också åt den frustrerande arbetsvardagen under pandemin. Ändå är avsaknaden av mötet det mest samstämmiga resultatet i det empiriska materialet. Nostalgibegreppets avtäckande funktioner möjliggör därmed att notera hur pandemin dock tycks ha inneburit vissa slags möten, men att dessa skett i andra former än vanligtvis och därför inte uppmärksammats. En sådan ny form av möte som framstår i materialet, men som inte värderats som ett folkhögskolemässigt sådant, består i att lärare överlag kom att konfronteras med andra delar i deltagarnas liv. Plötsligt innebar

videomötesformen att de befann sig hemma hos deltagare, eller i alla fall att deltagarnas livssituation gjorde sig påmind när lärarna för första gången fick inblick i deras hemmiljö. Videomötesprogrammen gjorde även individen mer framträdande, samtidigt som pandemin gav upphov till nya samtal och utgjorde en delad erfarenhet av alla på folkhögskolan. Det innebar också att kompetenser som vissa lärare inte tyckt sig ha haft någon direkt nytta av tidigare, såsom erfarenheter från olika former av terapeutiskt arbete, plötsligt kom till nytta. Nya slags möten skedde även deltagares oro för smitta, sjukdom, sig själva och sina anhöriga:

Det absolut svåraste har varit det här att inte få ha närheten till hjälp, på något sätt att få finnas i ett sammanhang och vara i närheten av en lärare. För det har liksom inte funkat, även om man har kunnat ringa upp direkt eller ha ett samtal, utan det här mänskliga mötet har varit en förlust för dem verkligen, som har fått det att gunga fullständigt för dem. Så då har vi försökt att se till att göra det säkert att ses helt enkelt, en och en, för att de ens ska kunna ta sig igenom detta. Och försökt att stärka dem också i de här, ja, men träna på det digitala och träna på att ses på det här sättet och på så sätt skapa en trygghet i att, ”det här är okej det här med. Det är så länge och det är okej ändå” [...] Och sen tänker jag, ja, alltså psykiska måendet då framför allt, det har varit är svårt att greppa om personer som ... vi har väldigt många hos oss som är sköra, som är känsliga. Utan att det ligger något dåligt i det, utan att det är bara så det är, hela det här att det här har hänt, att corona, covid ... vi har en pandemi. Att bara finnas där. Och då är det svårt att jobba när man inte kan finnas där. Hela grejen går ju ut på att vi inte ska ses. Vi tröstar varandra genom att ses. Ja, det har varit svårt. [...] Så kuratorn gick på många promenader och vi hade en del utomhusundervisning och det vi kan se nu är väl att det faktiskt är många som har blivit mer trygga i det. Det kan ju aldrig ersätta. Allt detta är ”i stället för” på något sätt. Vi lever ju i ett ”i stället för det vanliga”, så länge det är så går alla bara och längtar efter att det ska bli som vanligt.

Citatet gestaltar de känslomässiga dimensionerna av lärarnas arbete under pandemin, särskilt känslan för deltagarnas situation. Det framstår både som att omsorgen om människan kom i nytt ljus, och att deltagarnas liv blev en pedagogisk fråga. Folkhögskolan framstår i sammanhanget som en livboj som ska hålla deltagarna flytande så länge det behövs. Istället för att ge sig på att översätta den tidigare folkhögskolevardagen till en digital yta tycks pandemin i sig självt

också utgöra ett innehåll i det pedagogiska arbetet genom olika sätt att bemästra situationen och lära sig det man behövde för ändamålet.

En lärare på särskild kurs berättade om hur den fysiska närheten som annars präglar livet på folkhögskolan fick sättas på paus och symboliska sätt att kramas blev till en ny del av folkhögskolevardagen:

Vi undervisar i hur man kramas en och en halv, två meter ifrån varandra. Och sen säger vi att 'tänk vad mycket ihopsamlade kramar det finns som vi kan sen använda som ett kapital när det här är över?'

Här är det alltså andra dimensioner av nostalgin kring den vanliga vardagen som aktualiseras. Dåtiden, nutiden och den föreställda framtiden kommer samman i känslan av att stå ut med att exempelvis kramas på distans eftersom man hoppas och tror att det kommer komma en dag då man får ta igen det uppskjutna. Lindqvists (1993) metaforiska beskrivning av den packade väskan får i denna kontext ny mening eftersom det inte bara är en viss pedagogik eller ett visst arbetssätt man saknar, sörjer eller längtar efter – det är själva folkhögskolelivet så som man minns det. Även om man befinner sig i ett slags folkhögskolepedagogiskt exiltillstånd präglat av distans istället för närhet lever dock förhoppningen kvar om att en dag få återvända. Därför släpper man inte taget om en sådan folkhögskolemässig konvention som den fysiska närhetens naturlighet.

Även om lärarna inte själva anger det kollektiva mötet med teknik som ett folkhögskolemässigt möte så framstår det ändå som just det, om än implicit. Det är dock inte det enda indirekta mötet som ändå ägde rum. Under pandemin blev det också möjligt att mötas på nytt inom folkhögskolans ram, men i mer oväntade sammanhang som annars inte värderats. Höstkantens gemensamma lövkrattning beskrivs exempelvis av en lärare på särskild kurs som en sådan oväntad händelse. Med hösten som inramning framstår dock det melankoliska i lövkrattningen på ett vis som visar att det hemma som man längtar tillbaka till är ett tillstånd som är betydligt vidare än bara den pedagogiska verksamhetens upplägg. Det handlar om sätt att förhålla sig till varandra, och om en särskild stämning, men också nya ansvarsområden, vilket blir tydligt i nedanstående citat:

Vi sa att vår primära uppgift just nu, det är att skapa ett sammanhang och en gemenskap. Och för att göra det, på det sättet som vi vet hur man gör det, det är att ses liksom. Därför tyckte vi att det var viktigt att vi hade de här mötena två gånger om dagen, för att känna; 'men vi är fortfarande en grupp'. Och att deltagarna också träffar varandra under tiden,

så att de inte bara jobbar själva. Vi hade bokcirklar och de tittade på saker och diskuterade och så där. (Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)

Här blir omsorgsdimensioner tydliga, men istället för att dåtiden grumlar sikten för nuet, framstår folkhögskolans tradition som en resurs i mötet med nya omständigheter. Precis som livet är mångfacetterat och långt ifrån endimensionellt tycks även folkhögskolans kollektiva känsla för livet som en central dimension av varför pandemiomställningen kan ha gått så bra som det ändå verkar som den gjorde.

Ett (folkhögskole)historiskt möte

Något som också framträder som viktigt i den samlade pandemierfarenheten är hur den, utöver att vara en historisk händelse i sig självt, också flätas in i till en vidare historisk berättelse om folkhögskolan som anpassningsbar och föränderlig. Vissa lärare uttrycker förnyade insikter om att det ligger i folkhögskolans tradition och demokratiska skyldighet att ”utvecklas och nå alla i olika tider och behov”. För att koppla till den inledande tematiken med resan som meningsskapande metafor så tycks det finnas en idé om folkhögskolan som ständigt på resa. Inte bara bildningsresan tycks ge mening åt pandeminerfarenheterna utan också känslan av att vara del av den historia som tidigare framträtt i backspegeln. Med pandemin flyter istället dåtiden, nuet och framtiden samman. Det nostalgiska ljuset tycks på så vis lysa över dessa olika tider samtidigt. Det framgår särskilt tydligt i följande utsaga:

Jag är 80-talist och jag har aldrig under min tid upplevt den här folkhögskolemässiga solidariteten som har varit nu, den har bara funnits med förut i hur vi pratar om folkhögskolor, hur det är att vara på folkhögskola och att man är solidarisk. [...] Det här är första gången för egen del som jag kunnat applicera det på en verklighet på det sättet, och äntligen kunnat använda det begreppet och det tankesättet. Det har varit fint att kunna göra det också. När vi gör de här besluten, gör vi det för att vi ska vara solidariska, för att folk ska överleva, för att folk inte ska bli sjuka. Vi gör det för någon som vi aldrig har träffat, som vi aldrig kommer träffa. Vi har ingen aning om det hjälper, men vi gör det för att vara solidariska. (Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)

En annan lärare uttryckte det som upplevelsen av ”En digital simkurs där vi kände oss slängda från bryggan.”. Det går att tolka som uttryck för pandemin som dramatisk händelse, och omställningen som ett abrupt brott med den tidigare trygga (eller torra) tillvaron på land. Den resa som pandemin innebar för folkhögskolan har dock inte bara givit upphov till personliga upplevelser och kollektiva erfarenheter utan har i hög grad också kantats av olika tekniska verktyg. Man skulle närmast kunna beskriva det som att folkhögskolan plötsligt befann sig i videomötesprogrammen och de digitala plattformarnas land. Väl där behövde de på egen hand upptäcka vad som var möjligt att göra, inte bara för egen del utan tillsammans med och för deltagarna. En del beskriver det som sagt som en kick att plötsligt behöva prata pedagogik och finna sina vägar i den nya situationen, exempelvis genom att ha teknik som inledande kursinnehåll för alla.

Det går även att se hur folkhögskolan under pandemin är med och skriver folkhögskolehistoria. Som folkbildande digitaliseringsprojekt så saknar omställningen förstås historiskt motstycke. Här är det inte bara återgivna digitala ljud, namn och funktioner som kommer gå till historien, utan den särskilda erfarenheten av att arbeta i hemmet, och ändå försöka hålla liv i det man vanligtvis gjorde tidigare. Vissa försök att bibehålla det vanliga livet kommer kanske leva kvar, andra glöms kanske bort. Digital ”after work” verkar vara en sådan sak:

Vi testade någon fredag, sen eftermiddag, att ha digitalt AW. Ja, jag hade ett par kollegor som bytte hatt många gånger. Och det är kul att göra två fredagar, men sen så blev det ... vi var rörande överens om att, 'det här känns lite sisådär'.

Även om det var misslyckat visar själva försöket hur det ändå framstod som meningsfullt att försöka. Andra mer dolda dimensioner av den delade pandemihistorian handlar om tillsynes absurda händelser i den egna arbetsvardagen:

Några av oss valde att i perioder ändå åka ut till skolan och jobba därifrån, men det stora flertalet kollegor arbetade hemifrån. Ja, sen åker jag kollektivt, efter ett tag så tänkte jag att jag ska kanske inte göra det då så att då var jag hemma ett tag. Men när jag började fundera över, 'undrar hur det fungerar från badrummet?', så insåg jag att jag ska nog ta mig ut till skolan igen. Men strykbråda är bra, och jag hade kursdeltagare som körde pausgymnastik och så där, trots att de är unga vuxna i det gänget. Jag var imponerad. Men ja ... ja, så. Det var inte enkelt, men ändå enklare än vad jag trodde att det skulle ... ja.

Att ”strykbräda är bra” är på det så kallade ”hemmakontoret” är en betydligt mer dold del av pandemiomställningen. Själva pandemi-erfarenheten tar också form som en historia i sig självt. En lärare beskriver det som olika faser på ett sätt som går att likna vid en egen tideräkning med tre olika arbetssätt kopplade till pandemins olika smittvägar, med efterföljande smittskyddsåtgärder.

Att nya dimensioner framträder i det tidigare förgivetagna visar också hur tiden liksom ändrat sig under pandemin. I en tid då det är möjligt att ta del av samma material via egen dator eller smartmobil kan det framstå som en kvarleva från en annan tid att exempelvis se film ihop, och även detta blev något som vissa skolor upptäckte. Här är det alltså själva rörelsen från ett pedagogiskt ställningstagande som tidigare varit rimligt till ett nytt som antyder hur resan också förändrat lärarnas pedagogiska avvägningar. Citatet antyder även resan mot en delvis ny pedagogisk hemvist. Det är alltså både resan från hemmet och tillbaka som framträder på samma gång. Om folkhögskolan därtill alltid förstås finnas i sin bästa form i den tid som flytt är det inte konstigt att en förändring av verksamheten, likt det dramatiska ingrepp som pandemin innebar, ger upphov till starka känslor av att komma ännu längre bort från det eftersträfvade. Samtidigt är det lika tydligt att pandemin gav en glimt av den solidaritet mellan människor som vissa lärare aldrig tidigare upplevt, men som förknippas med just en sådan historisk bild av folkhögskolans gemenskap.

Avslutande diskussion

Genom att analysera retoriska dimensioner av folkhögskolans särart i relation till folkhögskollärares pedagogiska pandemi-erfarenheter möjliggörs både för insikter om hur denna speciella tid hanterats av folkhögskolans lärare, men också kring hur det som är folkhögskolans ”hemma” framträder i ljuset av den påtvingade resa som pandemin kan tolkas som. I tidigare studier om folkhögskola framstår särarten som spänningsfält mellan olika positioner, men i empirin och analysen här framträder snarare hur nostalgiska föreställningar i en tid av förändring blottlägger delar av folkhögskolemässigheten. Det romantiserande kring särarten som är en farhåga enligt bland andra Andreas Fejes, Sofia Nyström och Robert Aman (2021) eller civilsamhällesforskare som Rikki Abzug (2007) och Dan Trudeau (2008), går här att skönja i nostalgiska utsagor om tiden innan pandemin. Frågan är om lärare innan omställningen skulle formulerat sig i så idealiserade termer kring sitt arbete.

I de tre resultattemana framträder visserligen bilden av en resa, av pedagogik nära livet och i mötet med folkhögskolehistorien. Dock tycks pandemin inte leda till ett öppet ifrågasättande av folkhögskolemässigheten när det gäller risken att distansbaserad undervisning blir Komvux- eller Hermodsliknande (jmf Stålhammar, 2011). Pandemierfarenheten tycks snarast befinna sig just i gränslandet mellan farhågor och förhoppningar kring digitaliseringens kraft vis-à-vis folkhögskolan. Det tycks med andra ord finnas en viss ambivalens kring vad denna erfarenhet egentligen betyder i relation till särartsdiskussionen. Jämfört med Andersén, Lundin och Sundgrens utredning (SOU 2003:94) går det dock alltså att uppmärksamma vissa idealiserade framställningar av folkbildningens historia, men det är snarare denna historia och inte särarten i sig självt som tycks utgöra referenspunkten. Att pandemiomställningen inte explicit omgärdas av bildningsresans metaforik hör möjligen samman med att denna omställning till distansbaserad undervisning initialt rymde väldigt instrumentella och tekniska kunskaper – snarare än de som vanligtvis förknippas med sådant som förändrar en människa (jmf Wiklund & Nordvall, 2019; Söderman, 2019).

Analysen ger också skäl att uppmärksamma en del intressanta pedagogiska paradoxer, som kanske ständigt är närvarande men som möjligen kan ha varit dolda bakom folkhögskolevardagens förgivettaganden (jmf Bengtsson, 2019; Bengtsson & Flisbäck, 2020). En av dessa är spänningen mellan folkhögskolans organisatoriska frihet och folkhögskollärares utsagor om en ändå tämligen traditionsstyrd och välstrukturerad undervisning. I mötet med pandemin tycks det vara denna planerade pedagogiska praktik som utmanades, och som gav upphov till viss desorientering, som delvis kanske också grumlade sikten för bärande folkhögskolepedagogiska principer. Det länkar i sin tur till ett annat intressant analytiskt fynd som antyder att lärarna inte själva tycks befinna sig på bildningsresa i vanliga fall. Det framgår särskilt i relation till det första resultattemat kring resan som metafor och meningsskapande praktik där lärare framstår som förvånade över erfarenheten att lära sig nytt – detta trots att de vanligtvis arbetar med att stötta deltagargrupperns bildningsresor. Detta får även konsekvenser för förståelsen av det mellanmännsliga mötet i ställning i folkhögskolans pedagogik (jmf Nordin, 2010 och Runesdotter, 2010). Här går det att se hur långt ifrån alla typer av möten tycks rymmas i folkhögskolans självförståelse eftersom de under pandemin förbises som möjliga eller ens viktiga.

Sammantaget går det ändå att skönja en tendens att folkhögskolan är i ständig rörelse, detta genom att den återkommer till nostalgiskt tillbakablickande som meningsskapande praktik. Med ett sådant

synsätt skulle särarten kunna liknas vid exiltillståndet som i likhet med Lindqvists (1993) studie präglas av att vara kontrapunktiskt. Detta i bemärkelsen att det bakom övergripande tal om särarten kan dölja sig flera parallella stämmor om vad folkhögskola är och blir i mötet med samtiden. Frågan är vad detta innebär för exempelvis folkhögskolans fortsatta digitalisering, eftersom denna möjliggör en lösning på det som Andersson, Landström och Laginder, (2006) tidigare lyft fram som ett hinder för att distansbaserad undervisning ska bli just folkhögskolemässig. En viktig del av metaforiken kring bildningsresan är samtidigt att det aldrig helt går att återvända precis som man var – själva resan har också förändrat den man är. Det som lärarna genom de pedagogiska erfarenheterna under pandemin längtar tillbaka till tycks vara en gränslös folkhögskola där kontraster mellan klassrummet och korridoren, arbete och ledighet eller mellan individen och kollektivet suddas ut. Precis utanför diskontinuitetens synfält tycks dock allt detta finnas kvar, även under pandemin, men tillsynes osynligt när dåtiden är den mest aktuella referenspunkten. Det är dock inte bilden av ett ensidigt tillbakablickande som framträder, utan snarare försöken att göra mening av det som uppfattats som svårt och kaosartat, illustrerat med liknelsen att bli slängd i vattnet från den torra bryggan

Sam Paldanius (2014) skriver om gemenskap och historisk förankring som viktiga ingredienser i det som, så att säga, gör folkhögskolan till folkhögskola. Samtidigt framstår folkhögskolan inte som den slags historietyngd institution som skrämmer bort nya generationer. Genom pandemin ges istället en inblick i hur folkhögskolans historia är uppbyggd kring en kollektiv strävan, en slags resa – ständigt höljd i nostalgins dunkel och därmed alltid precis utom räckhåll. Nya lärare, deltagare och pedagogiska innehåll och metoder exkluderas dock inte från denna utan bjuds istället in att bli en del av resan. Av den anledningen finns goda argument för att slå vakt om särarten, och även dess nostalgiska inslag. Digitaliseringens förespråkare hamnar ibland i utopiska föreställningar om det nya som ett frälsande evangelium, men i relation till folkhögskolan görs denna hypermodernitet istället till del av en utbildningstradition.

Not

1. Det empiriska materialet har producerats på uppdrag av Folkbildningsrådet och delar av materialet har redovisats i rapporten *Folkhögskolan mitt i pandemin – digitalisering och nya arbetssätt*. Denna artikel är dock analytiskt fristående och Folkbildningsrådet har godkänt att materialet används.

Referenser

- Abzug, Rikki (2007): Wishful thinking about nonprofits. *Society*, 44(3), 45–47.
- Andersén, Annelie (2011): *Ett särskilt perspektiv på högre studier?: Folkhögskoledeltagares sociala representationer om högskola och universitet*. Doktorsavhandling, Högskolan Jönköping.
- Andersson, Eva; Landström, Inger & Laginder, Ann-Marie (2006): Lärande och vardag. Om gränsöverskridande i folkbildning på distans i Landström, Inger; Laginder, Ann-Marie & Andersson, Eva *Lärande, IKT och samhällsomvandling. Två rapporter om folkbildning på distans*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Batcho, Krystine Irene (1995): Nostalgia: A psychological perspective. *Perceptual and Motor Skills*, 80(1), 131–143.
- Bengtsson, Erik (2019): Kontinuitet eller diskontinuitet i den svenska jämlikhetens historia. *Statsvetenskaplig tidskrift*, 121(1), 97–110.
- Bengtsson, Mattias, & Flisbäck, Marita (2020): Coronakrisen synliggör behovet av att analysera arbete som ett kall. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 26(3), 70-73.
- Davis, Fred (1979): *Yearning for Yesterday: A sociology of nostalgia*. New York: Free press.
- Ehn, Billy, & Löfgren, Orvar (1982/2001): *Kulturanalys: Ett etnologiskt perspektiv*. Liber Förlag.
- Folkbildningsrådet (2021): *Folkhögskolan mitt i pandemin – digitalisering och nya arbetssätt*. Tillgänglig: <https://www.folkbildningsradet.se/globalassets/rapporter/2021/folkhogskolan-mitt-i-pandemin---digitalisering-och-nya-arbetsatt.pdf?epieditmode=true>
- Godbole, Mousumi Bose; Shehryar, Omar & Hunt, David M (2006): Does nostalgia depend on the valence of the past? An empirical analysis of the discontinuity hypothesis. *ACR North American Advances*, 33, 630.
- Holyfield, Lori; Cobb, Maggie; Murray, Kimberly & McKinzie, Ashleigh (2013): Musical ties that bind: Nostalgia, affect, and heritage in festival narratives. *Symbolic Interaction*, 36(4), 457-477.
- Howard, Scott Alexander (2012): Nostalgia. *Analysis*, 72(4), 641-650.
- Jansen, Harrie (2010): The logic of qualitative survey research and its position in the field of social research methods. In *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research*, Vol. 11 (2).

- Johannisson, Karin (2001): *Nostalgia: En känslas historia*. Stockholm: Bonnier
- Lindqvist, Beatriz (1993): *Drömmar och vardag i exil*. Stockholm: Carlsson.
- Löfgren, Orvar, & Ehn, Billy (2012): *Kulturanalytiska verktyg*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Nadkarni, Maya & Shevchenko, Olga (2004): The politics of nostalgia: A case for comparative analysis of post-socialist practices. *Ab Imperio*, 2004(2), 487–519.
- Nordin, Andreas (2010): Bildningens motspråk. I riktning mot en diskursiv bildningsförståelse. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 15(2–3), 97–118.
- Nordvall, Henrik & Åberg, Pelle (2011): Folkhögskolan som myt. Om global spridning och användning av nordiska folkbildningsidéer. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 16(1), 1–17.
- Paldanius, Sam (2007): En folkhögskolemässig anda i förändring: En studie av folkhögskoleanda och mässighet i folkhögskolans praktik. *Studier av vuxenutbildning, folkbildning och högre utbildning, Nr. 1*, Linköping Universitet.
- Paldanius, Sam (2014): Sär-skild folkhögskolepedagogik?: Erkännandets didaktik i folkhögskolor. *Rapporter i pedagogik 20*, Örebro Universitet.
- Perez Arias, Enrique (2010): *Ett helt liv, men ändå inte riktigt. En chilensk flyktings historia*. Lund: Bokbox.
- Riomar, Sandra, & Rydbo, Malin (2001): *Folkbildning på distans-varför?: en studie av motiv till att undervisa/studera på distans inom folkbildningen: delrapport inom projektet Distanspedagogik bland folkbildare (DiFo)*. Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.
- Runesdotter, Caroline (2010): *I otakt med tiden? Folkhögskolorna i ett föränderligt fält*. Doktorsavhandling, Göteborgs Universitet.
- Said, Edward (1995): *Den intellektuelles ansvar: 1993 års Reith-föreläsningar*. Stockholm: Bonnier Alba.
- SOU 2003:94 (2003): *Folkbildningens särart? Delbetänkande av Utredningen för statens utvärdering av folkbildningen*. Stockholm: Fritzes.
- Stålhammar, Leif (2011): *Förnuft och känsla: En studie av uppfattningar om särdrag på Södra Vätterbygdens Folkhögskola vid närstudier eller på distans*. Självständigt arbete på avancerad nivå (magisterexamen), Högskolan Jönköping.
- Söderman, Johan (2018): Musik som nostalgi bland föreningsaktiva i exil. I Westvall, Lidskog & Pripp (red.), *Migration – Musik*

- *Mötesplatser. Föreningsliv och kulturproduktion i ett föränderligt samhälle*. Lund: Studentlitteratur
- Söderman, Johan (2019): Kunskapssyn i opposition mot det instrumentella. *Folkbildning & Forskning: Årsbok 2018*, 11.
- Trudeau, Dan (2008): Junior partner or empowered community? The role of non-profit social service providers amidst state restructuring in the US. *Urban Studies*, 45(13), 2805-2827.
- Vetenskapsrådet (2002): *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Wibeck, Victoria (2010): *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Wiklund Österberg, Sofia & Nordvall, Henrik (2019): Könade (klass) resor och solidaritetsparadoxer inom folkhögskolans transnationella kurser i global utveckling. *Utbildning & Demokrati-tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 28(1), 55-78.

Copyright Söderman 2022. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.